

מהדורת ברכות מוב

ספר
זרע שמשון
המבואר

חברו החכם המופלא אשר מעייני חכמתו נפוצו חוצה ונדע שמו בשערים
כאשר הרביץ תורה בעיר מודינה פיסא וסיינה
ולעת עתה אור תורתו זורח בק"ק ריגיו יע"א
והוא אשר חיבר ספר תולדות שמשון על מסכת אבות
ומילין לצד עילאה ימלל בחכמתו ובפלפולו הישר והטוב
ה"ה הרב הגדול מוהר"ר
שמשון חיים בכמהה"ר נחמן מיכאל נחמני זלה"ה

(נוסח דפו"ר)

ועתה יוצא לאור

עם ביאורים יקרים משולבים בדבריו המאירים, בתוספת מקורות וציונים, והרחבת
הענינים הנושאים ונותנים בדבריו. הכל במהדורה חדשה ומפוארת, מאירת עינים,
מוגהת בהגהה מדויקת ומתוקנת, נוספו אלפי מראי מקומות וציונים, נפתחו ראשי
תיבות וקיצורים, הקטעים חולקו לפיסקאות קצרות, נוספו סימני פיסוק וניקוד,
בתוספת כותרות משנה ובמעלות רבות

יו"ל בס"ד על ידי מכון "אור לישרים" ירושלים – נהריה
שע"י ישיבת אביר יעקב "אור מאיר ושמה" נהריה
שנת תשפ"ג לפ"ק

פְּרִשְׁת בַּמִּדְבָּר

דקדוקים בדברי המדרש והכתובים

מִדְרֵשׁ יִלְקוּט (רמז טרפו) נִאֲוָה בִּירוּשָׁלַם /
 (שי"ט ו ד), פְּאוֹתֶם מִלְּאֲכֵי הַיִּשְׂרָת
 שְׁהֶם יִרְאִים וּמִשְׁלָמִים לִי. 'אִוְמָה
 בְּנִדְגָלוֹת', בְּדִגְלִים שְׁנַתִּי לָךְ. וְדוֹד
 רוֹאֶה וְאוֹמֵר (מהלס קמו כ) 'לֹא עֲשֵׂה בֵן לְכֶל
 גּוֹי, עַד פֶּאֶן לְשׁוֹנוֹ. קֶשֶׁה, דְּמִי הַגִּיד לוֹ
 שְׁדוֹד הַמְּלָךְ עָלָיו תִּשְׁלוֹם, רִצָּה לְרַמּוֹ עַל
 הַדְּגָלִים, דִּילְמָא עַל הַיִּשְׂרָת שְׁכִינָה, אוֹ עַל
 הַתּוֹרָה, אוֹ עַל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְגַם בְּפֶסוּק הַקּוֹדֵם
 (שס פסוק יט) 'מִגִּיד דְּבָרָיו לְעַקֵּב הַקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו
 לְיִשְׂרָאֵל, מִהוּ יַעֲקֹב' וּמִהוּ 'יִשְׂרָאֵל, וּמִהוּ
 דְּבָרָיו 'הַקָּיו' וּמִשְׁפָּטָיו'.

הגויים שלא קבלו התורה לא זכו לדגלים

וַיֵּשׁ לוֹמֵר, דְּאִיתָא בְּיִלְקוּט שָׁם (רמז טרפו), זֶה
 שְׁאֵמֵר הַפְּתוּב (שי"ט ז ד) 'וְדִגְלוֹ עָלֵי אֶהְבֶּה',
 בִּיּוֹן שְׁנַגְלָה הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַר סִינִי, יָרְדוּ
 עִמּוֹ עֲשָׂרִים וּשְׁנַיִם אֲלָף רַבְבוֹת מִרְפָּבוֹת שֶׁל
 מִלְּאֲכִים, שְׁנַאֲמֵר (מהלס סח יט) 'רִכֵּב אֱלֹהִים
 רַבְתִּים, וְהָיוּ פֶלֶם עֲשׂוּיִים דְּגָלִים דְּגָלִים, אֲמָרוּ,
 הַלּוֹאֵי אֲנֵנוּ נַעֲשִׂים דְּגָלִים כְּמוֹתֶם, לְכֶךָ נֵאֱמֵר
 'הַבִּיאֵנִי אֵל בֵּית הַיְיִן, זֶה סִינִי שְׁבוֹ נִתְּנָה הַתּוֹרָה,
 אֵמֵר לְהֶם הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, נִתְּאוּיֶתֶם לְדִגְלִים,
 חִיכֶם שְׁאֵנִי עוֹשֶׂה שְׁאֵלְתְּכֶם, שְׁנַאֲמֵר (שס כ ו)
 'מִלְּאָה ה' כָּל מִשְׁאֵלוֹתֶיךָ, מִיַּד הוֹדִיעַ הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ
 הוּא אֶהְבֶּתוּ עַל יִשְׂרָאֵל, וְאֵמֵר לְמוֹשֶׁה לָךְ עֲשֵׂה

ביאורים

דקדוקים בדברי המדרש והכתובים

מִדְרֵשׁ יִלְקוּט (רמז טרפו) עַל הַפְּסוּק הַמְּשַׁבַּח אֵת כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל
 וְאוֹמֵר עָלֶיהָ 'נִאֲוָה בִּירוּשָׁלַם' (שי"ט ו ד) שְׁתִּיבַת
 'ירושלם' נדרשת נוטריקון ירא ושלם, והיינו שהם נאים
 פְּאוֹתֶם מִלְּאֲכֵי הַיִּשְׂרָת שְׁהֶם יִרְאִים וּמִשְׁלָמִים לִי.
 'אִוְמָה בְּנִדְגָלוֹת', בְּדִגְלִים שְׁנַתִּי לָךְ. וְדוֹד
 וְאוֹמֵר (מהלס קמו כ) 'לֹא עֲשֵׂה בֵן לְכֶל
 גּוֹי, עַד פֶּאֶן לְשׁוֹנוֹ. קֶשֶׁה, דְּמִי הַגִּיד לוֹ
 שְׁדוֹד הַמְּלָךְ עָלָיו תִּשְׁלוֹם כְּשֵׁאֵמֵר
 'לא עשה כן לכל גוי רציה לרמוז על הדגלים, דִּילְמָא
 [-שמא] עַל הַיִּשְׂרָת שְׁכִינָה אוֹ עַל הַתּוֹרָה אוֹ עַל בֵּית
 הַמִּקְדָּשׁ שְׁבָהֶם נִתְּיַחְדּוּ יִשְׂרָאֵל מִשָּׂאֵר הָאוּמוֹת, וְגַם צָרִיךְ
 לַהֲבִין מַה שְׁנַאֲמֵר בְּפֶסוּק הַקּוֹדֵם (שס פסוק יט) 'מִגִּיד דְּבָרָיו
 לְעַקֵּב הַקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל, מִהוּ יַעֲקֹב' וּמִהוּ
 'יִשְׂרָאֵל', הֵלֵא בְּשִׁנְיָהֶם כּוּוֹנָתוֹ הִיא לַעַם יִשְׂרָאֵל, וְאֵם כֵּן
 לְמַה קְרָאֵם פַּעַם בְּשֵׁם זֶה וּפַעַם בְּשֵׁם זֶה, וְכֵן נִצְרַךְ לְכַאֵר
 מִהוּ 'דְּבָרָיו' 'הַקָּיו' וּמִשְׁפָּטָיו, שְׁנַקֵּט שֶׁלֶשׁ לְשׁוֹנוֹת
 שׁוֹנוֹת, וְלְכַאֲוֵרָה בְּכוֹלָם מְדַבֵּר עַל הַתּוֹרָה שְׁנַתְּנָה לְיִשְׂרָאֵל.

הגויים שלא קבלו התורה לא זכו לדגלים

וַיֵּשׁ לוֹמֵר, דְּאִיתָא בְּיִלְקוּט שָׁם (רמז טרפו), זֶה שְׁאֵמֵר
 הַפְּתוּב (שי"ט ז ד) 'הַבִּיאֵנִי אֵל בֵּית הַיְיִן וְדִגְלוֹ
 עָלֵי אֶהְבֶּה', בִּיּוֹן שְׁנַגְלָה הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל
 הַר סִינִי, יָרְדוּ עִמּוֹ כ"ב אֲלָף רַבְבוֹת* מִרְפָּבוֹת
 שֶׁל מִלְּאֲכִים, שְׁנַאֲמֵר (מהלס סח יט) 'רִכֵּב אֱלֹהִים
 רַבְתִּים אֲלֵפִי' וגו' - מִרְכַּבוֹת הַמְּלֹאכִים הָיוּ שְׁתֵּי רַבְבוֹת
 ['רבתיים'] ושני אלפים ['אלפיים'], וְהָיוּ פֶלֶם עֲשׂוּיִים
 דְּגָלִים דְּגָלִים, אֲמָרוּ יִשְׂרָאֵל, הַלּוֹאֵי אֲנֵנוּ נַעֲשִׂים
 דְּגָלִים כְּמוֹתֶם, לְכֶךָ נֵאֱמֵר 'הַבִּיאֵנִי אֵל בֵּית הַיְיִן'
 זֶה סִינִי שְׁבוֹ נִתְּנָה הַתּוֹרָה שְׁנַמְשֵׁלָה לִיּוֹן שְׁנַאֲמֵר
 (משלי ט ה) 'וְשִׁתּוֹ בֵּינֵנוּ מִסְכָּתִי, וְשֵׁם רֵאוּ אֵת מִרְכַּבוֹת
 הַמְּלֹאכִים הַעֲשׂוּיִים דְּגָלִים דְּגָלִים, אֵמֵר לְהֶם הַקְּדוּשׁ
 בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, נִתְּאוּיֶתֶם לְדִגְלִים, חִיכֶם [-לשון
 שְׁבוּעָה] שְׁאֵנִי עוֹשֶׂה שְׁאֵלְתְּכֶם, שְׁנַאֲמֵר (מהלס כ ו)
 'מִלְּאָה ה' כָּל מִשְׁאֵלוֹתֶיךָ, מִיַּד הוֹדִיעַ הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ
 הוּא אֶהְבֶּתוּ עַל יִשְׂרָאֵל, וְאֵמֵר לְמוֹשֶׁה, לָךְ עֲשֵׂה

מקורות וציטונים

א. כן היא הגירסא בילקוט ובמדרש (במדבר ב ג), אמנם במדרש תנ"י (במדבר טו) הגירסא "כ"ב אלף מרכבות מלאכים", וכתב בעץ יוסף (במדבר"ר ג ב) שהיא הגירסא הנכונה.

אותם דגלים כמו שנתאוו, עד כאן לשונו. וזה שאמר הכתוב למה לא עשה בן לכל גוי, משום 'משפטים בל ידעום' שלא קבלו התורה, ואיזהו הדבר שהרויחו ישראל בקבלת התורה, הוי אומר הדגלים, שמראים היחוד והשלום, בדלקמן בסמוך.

ה' אמר ליעקב סדר הדגלים שעתיד לצוותם

ואיתא במדרש (נמדנ"ז ב ח) **שיעקב** אבינו עליו השלום, צוה לבניו שישאו את ארונו כפי הסדר שהיו ראויים לפע בדגלים וכו', בדכתיב (נמדנ"ז ב ג) 'איש על דגלו באתת לבית אבתם' וכו', וזהו מגיד דבריו ליעקב, שהודיע

ליעקב מה שהיה רוצה לצוות לישראל, כדי שיעקב גם בן יחלקם בך.

החוקים והמשפטים ניתנו לישראל ולכן זכו לדגלים

ואחר בך בשיצאו ממצרים צוה להם חקיו ומשפטיי, לאפוקי האמות שלא די שלא רצו לקבל החקים שהם מבלי טעם, אלא אף המשפטים, שהם דברים שאלמלא לא נכתבו ראויים הם לפתב, כמו שכתב רש"י על פסוק 'את משפטי תעשו ואת חקתי תשמרו' וכו' (ויקרא יח ד), גם אלו לא רצו לקבל, בדאיתא בילקוט (רמז רפז) 'אנכי ה' אלהיך' (שמות כ א), שבשנתגלה הקדוש ברוך הוא על בני עשו,

ביאורים

ממצרים², וזהו מגיד דברו ליעקב שהודיע ליעקב אביהם, מה שהיה רוצה לצוות לעם ישראל איך יהיה סדר הדגלים במדבר, כדי שיעקב גם בן יחלקם בך כשישאו את מטנו, ולכן נקט תחילה לשון יעקב שהודיע לו את דבריו שהם סדר הדגלים.

החוקים והמשפטים ניתנו לישראל ולכן זכו לדגלים

ואחר בך בשיצאו ממצרים צוה להם חקיו ומשפטיי דהיינו כל מצוות התורה, לאפוקי האמות שלא די שלא רצו לקבל החקים שהם מבלי טעם, אלא אף המשפטים שהם דברים שאלמלא לא נכתבו ראויים הם לפתב, כמו שכתב רש"י על פסוק 'את משפטי תעשו ואת חקתי תשמרו' וכו' (ויקרא יח ד), גם אלו לא רצו לקבל, בדאיתא בילקוט (רמז רפז) על הפסוק 'אנכי ה' אלהיך' (שמות כ א) שבשנתגלה הקדוש ברוך הוא על בני עשו,

אותם דגלים כמו שנתאוו, עד כאן לשונו. וזה שאמר הכתוב למה לא עשה בן לכל גוי - שלא נתן דגלים לכל האומות, משום 'משפטים בל ידעום' דהיינו שלא קבלו את התורה, ואיזהו הדבר שהרויחו ישראל בקבלת התורה, הוי אומר, הדגלים שמראים היחוד והשלום בדלקמן בסמוך, ורמז דוד בכך על הדגלים, שזכו להם ישראל בקבלת התורה, ודבר זה לא עשה בן לכל גוי משום שלא ידעו ולא קבלו את משפטי התורה, ולכן לא זכו לדגלים.

ה' אמר ליעקב סדר הדגלים שעתיד לצוותם

ואיתא במדרש (במדב"ר ב ח) **שיעקב** אבינו עליו השלום, צוה לבניו שישאו את ארונו כפי הסדר שהיו ראויים לפע בדגלים וכו', בדכתיב (במדב"ר ב ב) 'איש על דגלו באתת לבית אבתם' וכו' - באות שמסר להם יעקב אביהם כשנשאו את מטתו

מקורות וצינונים

הצפון, יוסף אל יטען שהוא מלך ואתם צריכין לחלק לו כבוד, לוי אל יטען למה שהוא טוען את הארון ומי שהוא טוען ארונו של חי העולמים אינו טוען ארונו של מת, ואם עשיתם וטענתם את מתי כשם שצויתי אתכם האלהים עתיד להשרות אתכם דגלים, כיון שנפטר טענו אותו כשם שציום, שנאמר 'ויעשו לו בניו כן כאשר צום' וכו', לכך נאמר 'לבית אבותם' כענין שהקיפו מטת אביהם, כן יחנו, הוי 'לבית אבותם' יחנו בני ישראל.

ג. ברש"י: 'את משפטי תעשו', אלו דברים האמורים בתורה במשפט, שאלו לא נאמרו, היו כדאי לאמון. 'ואת חקותי תשמרו', דברים שהם גזירת המלך, שיצר הרע משיב עליהם, למה לנו לשומרו, ואומות העולם משיבין עליהם, כגון אכילת חזיר ולבישת שעטנז וטרתה מי חטאת וכו'.

ב. במדש: דייטקי יש ביזן מיעקב אביהם היאך לשרות בדגלים, איני מחדש עליהם, כבר יש לה טכסים מיעקב אביהם, כמו שטענו אותו והקיפו את מטתו, כך יקיפו את המשכן, דאמר רבי חמו בר חנינא כיון שבא אבינו יעקב ליפטר מן העולם קרא לבניו, דכתיב (בראשית מט א) 'ויקרא יעקב אל בניו' ובירכן וצוון על דרכי האלהים וקבלו עליהם מלכות שמים, משגמר דבריו אמר להם, כשתטלו אותי ביראה ובכבוד לוו אותי, ולא יגע אדם אחר במטתי, ולא אחד מן המצריים, ולא אחד מבניכם מפני שאתם נטלתם מבוטת כנען, וכן הוא אומר (שם ג יב) 'ויעשו לו בניו כן כאשר צום', בניו ולא בני בניו, 'וישאו אותו בניו' היאך צום, אלא אמר להם, בני יהודה יששכר וחובלן יטענו מטתי מן המזרח, ראובן ושמעון וגד יטענו מטתי מן הדרום, אפרים ומנשה ובנימין יטענו מן המערב, דן אשר ונפתלי יטענו מן

תמיהות בדברי המדרש

מִדְרָשׁ (במדבר 6 ב 6) **'וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַר סִינַי'** (במדבר 6 ב 6), **זֶה שְׁאֵמַר הַכְּתוּב** (ספ"ט לו ז) **'מִשְׁפָּטֵיךָ תְּהוֹם רָבָה. אָמַר רַבִּי מֵאִיר, מִשַּׁל אֶת הַצְּדִיקִים בְּדִירְתָם וְאֶת הַרְשָׁעִים בְּדִירְתָם, אֶת הַצְּדִיקִים בְּדִירְתָם בְּמַרְעָה טוֹב אֲרַעָה אוֹתָם'** (יחזקאל לו ז), **וְאֶת הַרְשָׁעִים בְּדִירְתָם בְּיוֹם רִדְתוֹ שְׁאוּלָה וְכוּ' כִּפְתִי עָלְיוֹ אֶת תְּהוֹם וְכוּ'** (ספ"ט לא טו). **מִקְשִׁים הַעוֹלָם, מִה עֲנִין פְּסוּק 'וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַר סִינַי, עִם פְּסוּק 'מִשְׁפָּטֵיךָ תְּהוֹם רָבָה, וְעַם דָּרַשׁ זֶה שֶׁל רַבִּי מֵאִיר. וְעוֹד, עַל גּוֹף הַדָּרַשׁ שֶׁל רַבִּי מֵאִיר קָשָׁה, לְמַה דּוֹקָא הַמְשִׁילֵם בְּדִירְתָם, וּמַה תּוֹעֵלַת בְּזֶה.**

ביאורים

מטתו ממזרים, וזהו שאמר 'מגיד דבריו ליעקב'. 'וחוקיו ומשפטיו לישראל' הם כל מצוות התורה שקבלו ישראל ולא הגויים, ולכן לא עשה כן לכל גוי שלא נתן להם דגלים כמו שנתן לישראל שקבלו את התורה, משום שלא רק את החוקים לא רצו הגויים לקבל, אלא אף 'משפטים' כל ידעום'.

תמיהות בדברי המדרש

מִדְרָשׁ (במדבר א א) **'וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַר סִינַי, זֶה שְׁאֵמַר הַכְּתוּב** (תהלים לו ז) **'צִדְקַתְךָ כְּהַרִּי אֶל מִשְׁפָּטֵיךָ תְּהוֹם רָבָה. אָמַר רַבִּי מֵאִיר, מִשַּׁל אֶת שֹׂכְרֵי הַצְּדִיקִים בְּדִירְתָם שֶׁהֵיא בְּהַרִּים, וְאֶת עוֹנְשֵׁי הַרְשָׁעִים בְּדִירְתָם כִּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל לו ז) 'בְּמַרְעָה טוֹב אֲרַעָה אוֹתָם וּבְהַרִי מְרוֹם יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה נִגְהָם', וְלִכְךָ אָמַר עֲלֵיהֶם 'צִדְקַתְךָ כְּהַרִּי אֶל', וְאֶת הַרְשָׁעִים הַמְשִׁיל בְּדִירְתָם כִּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שם לו טו) 'בְּיוֹם רִדְתוֹ שְׁאוּלָה וְכוּ' כִּפְתִי עָלְיוֹ אֶת תְּהוֹם וְכוּ', וְלִכְךָ אָמַר עֲלֵיהֶם 'מִשְׁפָּטֵיךָ תְּהוֹם רָבָה'. מִקְשִׁים הַעוֹלָם, מִה עֲנִין פְּסוּק 'וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַר סִינַי, עִם פְּסוּק 'מִשְׁפָּטֵיךָ תְּהוֹם רָבָה, וְעַם דָּרַשׁ זֶה שֶׁל רַבִּי מֵאִיר. וְעוֹד, עַל גּוֹף הַדָּרַשׁ שֶׁל רַבִּי מֵאִיר קָשָׁה, לְמַה דּוֹקָא הַמְשִׁילֵם בְּדִירְתָם, וּמַה תּוֹעֵלַת בְּזֶה.**

ואמר להם, מקבלים אתם את התורה. אמרו לו, מה פתיב בה. אמר להם 'לא תרצח'. אמרו לו, (א) אמרו לו הוא ירשה שהוריש לנו אבינו, ועל הרבך תהיה' (בראשית כו מ), ועמון ומואב השיבו שעקרום בא מהנאוף, בדתית (ספ"ט לו) 'ותהרין שתי בנות לזו מאביהן, ולא רצו לקבל 'לא תנאף' (שמות סט), וישמעאל לא רצה לקבל 'לא תגנב' (ספ), משום הברכה שברכו אביו 'והוא יהיה פרא אדם' וכו' (בראשית טו יג), וישראל קבלו הכל, הקים ומשפטים, ומשום הכי קראם 'ישראל' לשון חשיבות, ולכך צוה להם הדגלים, ולא עשה כן וכו'. משום ד'משפטים' וכו'.

וְאָמַר לָהֶם, הֵאֵם מִקְבָּלִים אַתֶּם אֶת הַתּוֹרָה. אָמְרוּ לוֹ, מַה פְּתִיב בְּה. אָמַר לָהֶם, 'לֹא תִרְצַח'. אָמְרוּ לוֹ, הוּא [ה-הרוב] יִרְשָׁה שְׁהוֹרִישׁ לָנוּ אֲבִינוּ עֲשׂוּ, כִּמוֹ שֶׁאָמַר לוֹ יִצְחָק אֲבִיו 'וְעַל הַרְבֵּךְ תִּתְּנֶה' (בראשית כו מ), וְעַמּוֹן וּמוֹאָב הַשִּׁיבּוּ לִקְב"ה שְׂאִינִם יְכוּלִים לִקְבֹּל אֶת הַתּוֹרָה מִשׁוּם שְׁעַקְרָם בָּא מִהִנְאוּף, בְּדִכְתִּיב (שם יט לו) 'וְתִהְרִין שְׁתֵּי בָנוֹת לְזוֹ מֵאֲבִיהֶן, וְלִכְךָ לֹא רָצוּ לְקַבֵּל אֶת הַצִּוּוֹי שֶׁל 'לֹא תִנְאֵף', וַיִּשְׁמַעֲאֵל לֹא רָצָה לְקַבֵּל אֶת הַצִּוּוֹי שֶׁל 'לֹא תִגְנֹב', מִשׁוּם הַבְּרָכָה שֶׁבְּרָכּוּ אֲבִיו כִּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר עַל יִשְׁמַעֲאֵל (שם טו יג) 'וְהוּא יִהְיֶה פְּרָא אָדָם' וְכוּ', וַיִּשְׁרָאֵל קִבְּלוּ הַכֹּל, הִקְיִם שִׁישׁ בְּהֵם טַעַם, וּמִשׁוּם הַכִּי קָרָאָם בְּשֵׁם 'יִשְׂרָאֵל' שֶׁהוּא לְשׁוֹן חֲשִׁיבוֹת וּשְׂרָהָה, וְלִכְךָ צִוָּה לָהֶם הַדְּגָלִים, וְהוּוּ סָסִים 'לֹא עֲשֵׂה כֵן לְכָל גּוֹי' וְכוּ' שֶׁלֹּא נִתַּן הַדְּגָלִים לְגוֹיִים, מִשׁוּם ד'מִשְׁפָּטִים כָּל יִדְעוּם' וְכוּ' דִּהְיִינוּ שֶׁלֹּא רָצוּ לִקְבֹּל אֶת הַמְשִׁפְטִים שִׁישׁ בְּהֵם טַעַם, וְלִכְךָ לֹא זָכוּ לְדִגְלִים:

תמצית

הקב"ה הגיד ליעקב את סדר הדגלים שעתידי לצוות את ישראל במדבר, וכך ידע יעקב לצוות לבניו באיזה סדר ישאו את

מקורות וציטוטים

בנוי בכנהי וליואי ואסתלקו בדרגין עלאי, כדין אתעטר בשמא דא תדיר [-לפעמים נקרא ישראל ולפעמים נקרא יעקב, והכל לפי מדרגות ידועות וכו', 'כי אם ישראל יהיה שמך' וכו', וכאשר נתעטרו בניו בכהנים ולוים וישראלים, ונתעלו במדרגות עליונות, אז נתעטר בשם זה תמיד].

ד. ראה במדרש (ב"ר מה ט): רבי שמעון בן לקיש אמר, פרא אדם וודאי, שהכל בוזזים ממון, והוא בוזז נפשות.

ה. ראה בזוהר (וישלח קעד): לזמנין אקרי ישראל ולזמנין אקרי יעקב, וכלא בדרגין ידיעון וכו', 'כי אם ישראל יהיה שמך' וכו', וכד אתעטרו

הַרְבֵּה. וְתָרַץ, דִּירְדָה שְׁנֵאָה הוּא שְׁנֵשְׁנָאוּ
הָאָמוֹת עַל שְׁלֹא קָבְלוּ הַתּוֹרָה, וְיִרְדָה הַרְבֵּה
הוּא שְׁנֵמְלֹ גִזְרֵי דִין וְעִנְשׁ עַל זֶה, וּמֵאֵן דְּאָמַר
סִינֵי שְׂמוֹ, סְבִירָא לִיהּ שְׁנַחְרְבוּ וּמִכָּל שְׁבִין
שְׁנֵשְׁנָאוּ, וּמֵאֵן דְּאָמַר חוֹרֵב שְׂמוֹ, סְבִירָא לִיהּ
שְׁנֵשְׁנָאוּ אֲבָל הַרְבֵּה לֹא הִיָּה, עַד כְּאֵן לְשׁוֹנוּ.

מחלוקת זו תלויה האם התקבלה התורה בכפיה

וְטַעַם מִחֲלָקֶת זֶה, יֵשׁ לֹמַר דְּתִלְיָא בְּמִחֲלָקֶת
אַחֵר, שְׁפַתְכֵינוּ לְעִיל בְּפֻרְשַׁת יִתְרוֹ
(ד"ה פק ט) עַל מֵאֵמַר הַנְּזִיל, שְׂאֵם יִשְׂרָאֵל
קָבְלוּ אֶת הַתּוֹרָה בְּרִצּוֹן, אִזּוֹ אֵינן הָאָמוֹת
יְכוּלִים עוֹד לְהַחְזִיק בָּהּ, שְׁהָרֵי מִתְחַלְּהָ סִלְקוּ
יְדִיהֶם מִמֶּנָּה, וְיִשְׂרָאֵל זְכוּ בָּהּ מִיַּד הֶם לְכַדְּמָם,

ביאורים

שְׁנֵאָה, וְהָר חוֹרֵב הוּא נִקְרָא עַל שְׁיִרְדָה הַרְבֵּה!
וְתָרַץ, דִּירְדָה שְׁנֵאָה בִּיאורו הוּא שְׁנֵשְׁנָאוּ הָאָמוֹת
עַל שְׁלֹא קָבְלוּ הַתּוֹרָה, וְיִרְדָה הַרְבֵּה בִּיאורו הוּא
שְׁנֵמְלֹ גִזְרֵי דִין וְעִנְשׁ עַל זֶה, וּמֵאֵן דְּאָמַר סִינֵי שְׂמוֹ,
סְבִירָא לִיהּ שְׁנַחְרְבוּ הָאָמוֹת וְנִעְנְשׁוּ מִשׁוּם שְׁלֹא קָבְלוּ
אֶת הַתּוֹרָה¹ וּמִכָּל שְׁבִין שְׁנֵשְׁנָאוּ מִשׁוּם כֵּךְ, וְלִכֵּן לֹא
יְכוּל לְדַרוּשׁ שְׁנִקְרָא סִינֵי אִף מִשׁוּם שְׁנֵשְׁנָאוּ, שְׁהָרֵי אִם
מִלְמַד שְׁנֵעֲנְשׁוּ, בּוֹדָאֵי נִלְמַד שְׁגַם נִשְׁנָאוּ, וְאֵינן צוֹרֵךְ לֹמַר
זֹאת², וְלִכֵּן סוֹבֵר שִׁסִּינֵי הִיָּה עֵיקַר שְׂמוֹ, וּמֵאֵן דְּאָמַר
חוֹרֵב שְׂמוֹ, סְבִירָא לִיהּ שְׁנֵשְׁנָאוּ, אֲבָל הַרְבֵּה וְעוֹנֵשׁ
לֹא הִיָּה לְאָמוֹת, וְלִכֵּן לֹא יְכוּל לְדַרוּשׁ שְׁנִקְרָא חוֹרֵב עַל
שֵׁם הַחוֹרֵב אֲלֵא זֶה הִיָּה עֵיקַר שְׂמוֹ, עַד כְּאֵן לְשׁוֹנוּ.

המחלוקת זו תלויה האם התקבלה התורה בכפיה

וְטַעַם מִחֲלָקֶת זֶה - אִם נִשְׁנָאוּ בְּלִבָּד אוֹ שְׁגַם וְנִעְנְשׁוּ,
יֵשׁ לֹמַר דְּתִלְיָא בְּמִחֲלָקֶת אַחֵר שְׁפַתְכֵינוּ
לְעִיל בְּפֻרְשַׁת יִתְרוֹ (ד"ה פק ט) עַל מֵאֵמַר הַנְּזִיל, שְׂאֵם
יִשְׂרָאֵל קָבְלוּ אֶת הַתּוֹרָה בְּרִצּוֹן, אִזּוֹ אֵינן הָאָמוֹת
יְכוּלִים עוֹד לְהַחְזִיק בָּהּ לְעַצְמָם, שְׁהָרֵי מִתְחַלְּהָ
סִלְקוּ יְדִיהֶם מִמֶּנָּה, וְיִשְׂרָאֵל זְכוּ בָּהּ מִיַּד הֶם לְכַדְּמָם,

מקורות וצייונים

ה. וזהו נחרבו כדכתיב (ישעיה ס"ב) 'והגוים חרבו יחרבו' שדרשו
באגדה (שמור"ב ג) מחורב נחרבו, כלומר נענשו (שם).
ז. ז"ל שם: והשתאי א דרשינן הר סיני שנשנאו עובדי כוכבים, ליכא
למידרש שנחרבו, דאם כן בכלל חורבה שנחרבו איכא נמי שנאה
שנשנאו, וקום ליה בדרבה מיניה, לקרא חורב ולא סיני, לכך צריך
לומר סיני שמו, ולמה נקרא חורב על שנחרבו עליו עובדי כוכבים
ונענשו וכל שכן שנשנאו.

מחלוקת האם האומות נענשו או שנשנאו בלבד
וְיֵשׁ לֹמַר, דְּאִיתָא בְּפֻרְק ט' דְּשֵׁבֶת (פט.), מֵאֵי
הָר סִינֵי שְׁיִרְדָה שְׁנֵאָה לְאָמוֹת הָעוֹלָם
עָלְיוּ. אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי הַנִּינְא, הַמְּשָׁה שְׂמוֹת
יֵשׁ לוֹ, מִדְּבַר צִין שְׁנֵצְטוּזוּ וְכוּ', וּמַה שְׂמוֹ חוֹרֵב
שְׂמוֹ. וּפְלִיגָא דְרַבִּי אֲבָהוּ, דְּאָמַר הָר סִינֵי שְׂמוֹ,
וְלָמַה נִקְרָא שְׂמוֹ הָר חוֹרֵב, שְׁיִרְדָה הַרְבֵּה
לְאָמוֹת עָלְיוּ. וְהַקְשָׁה הָרִי"ף (רי"ף על עין יעקב)
שֵׁם, מֵאֵי בִינְיָהוּ לְדַרְשׁ הָר סִינֵי שְׂמוֹ, וְלָמַה
נִקְרָא שְׂמוֹ הָר חוֹרֵב, שְׁיִרְדָה הַרְבֵּה לְאָמוֹת, אוֹ
לֹמַר הָר חוֹרֵב שְׂמוֹ, וְלָמַה נִקְרָא הָר סִינֵי
שְׁיִרְדָה שְׁנֵאָה לְאָמוֹת. וְעוֹד, דְּנִימָא תְרוּיָהוּ, הָר
סִינֵי עַל שְׁיִרְדָה שְׁנֵאָה, וְהָר חוֹרֵב עַל שְׁיִרְדָה

מחלוקת האם האומות נענשו או שנשנאו בלבד

וְיֵשׁ לֹמַר לְתַרְצֵן, עַל פִּי מַה דְּאִיתָא בְּגִמְרָא בְּפֻרְק ט'
דְּשֵׁבֶת (טפ.) מֵאֵי הָר סִינֵי - לָמַה נִקְרָא שְׂמוֹ הָר
סִינֵי, מִפְּנֵי שְׁיִרְדָה שְׁנֵאָה לְאָמוֹת הָעוֹלָם עָלְיוּ -
שְׁנֵשְׁנָאוּ וְנִדְחוּ מִלְפְּנֵי ה', עַל שְׁלֹא רְצוּ לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה.
אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי הַנִּינְא, הַמְּשָׁה שְׂמוֹת יֵשׁ לוֹ
לְמִדְבַר סִינֵי, מִדְּבַר צִין שְׁנֵצְטוּזוּ כּוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִצְוֹת
הַתּוֹרָה וְכוּ', וּמַה הוּא עֵיקַר שְׂמוֹ, חוֹרֵב שְׂמוֹ. וּפְלִיגָא
וְדַעַה זֹו חוֹלֶקֶת עַל דַּעְתּוֹ דְּרַבִּי אֲבָהוּ, דְּאָמַר הָר סִינֵי
הוּא עֵיקַר שְׂמוֹ [ולא חורב], וְלָמַה נִקְרָא שְׂמוֹ הָר
חוֹרֵב, מִפְּנֵי שְׁיִרְדָה הַרְבֵּה [-חורבן] לְאָמוֹת הָעוֹלָם
עָלְיוּ מִשׁוּם שְׁלֹא קָבְלוּ אֶת הַתּוֹרָה. וְהַקְשָׁה הָרִי"ף
(רי"ף על עין יעקב) שֵׁם, מֵאֵי בִינְיָהוּ בְּמַה נִחְלָקוּ שְׁנֵי
הַדַּעוֹת, הָאֵם לְדַרְשׁ שְׁהָר סִינֵי הוּא עֵיקַר שְׂמוֹ, וְלָמַה
נִקְרָא שְׂמוֹ הָר חוֹרֵב מִפְּנֵי שְׁיִרְדָה הַרְבֵּה לְאָמוֹת,
אוֹ לֹמַר שְׁהָר חוֹרֵב הוּא עֵיקַר שְׂמוֹ, וְלָמַה נִקְרָא הָר
סִינֵי מִפְּנֵי שְׁיִרְדָה שְׁנֵאָה לְאָמוֹת, הֲלֵא סוּף לְדַבְרֵי
שְׁנֵיהֶם הוּא נִקְרָא בְּשְׁנֵי שְׂמוֹת הַלָּלוּ. וְעוֹד קִשָּׁה, דְּנִימָא
תְרוּיָהוּ - שְׁנֵאֵמַר שְׁנִקְרָא שְׂמוֹ סִינֵי וְחוֹרֵב מִפְּנֵי שְׁנֵי
טַעַמִים אֵלוּ, דְּהֵינְיוּ הָר סִינֵי הוּא נִקְרָא עַל שְׁיִרְדָה

ו. המשך דברי הגמרא: מדבר קדש, שנתקדשו ישראל עליו. מדבר
קדמות, שנתנה קדומה עליו. מדבר פארן, שפרו ורבו עליה ישראל.
מדבר סיני, שירדה שנה לאמונת העולם עליו. ומה שמו, חורב וכו'.
ז. המשך דבריו שם: דהכי נמי אמרינן חמש שמות יש לו, מדבר סיני
שנצטוו ישראל עליו, מדבר קדש שנתקדשו ישראל עליו, נימא נמי
שש שמות, הר סיני שירדה שנה לעובדי כוכבים עליו, הר חורב
שירדה חורבה לעובדי כוכבים עליו.

שאינו מדבר בענין שום מצוה, רק כדי לקבל מנין בני ישראל, בנדאי שיש לו להזכיר שם העצם דוקא, ומדהזכיר סיני שמע מינה שזה הוא השם העצם שלו האמת, והר חורב הוא שם התאר, ונקרא בן לפי שירדה הרבה לאמות שלא קבלוה מתחלה, ואף לא חזרו לזכות בה כמו שעשו ישראל, וזה שאמר הכתוב (ישעי' ס יט) 'הגוים הרב יחרבו, שני הרבנות.

שם סיני מוכיח שהעניש את האומות

ולפי זה שפיר קאמר המדרש, הדיא הוא דכתיב 'משפטיך תהום רבה, דמדזהזכיר דוקא שם סיני, ילפינן במאן דאמר

ביאורים

בעת שנצטוו בהם, אבל פקאן - בפרשת במדבר שאינו מדבר עם משה רבינו בענין שום מצוה, רק כדי לקבל את מנין בני ישראל, בנדאי שיש לו להזכיר שם העצם דוקא, ולא אחד מהכינויים, ומדהזכיר שם סיני, שמע מינה שזה הוא השם העצם שלו האמת, ולכן הזכירו כדי לידע באיזה מקום דיבר עם משה, והר חורב הוא שם התאר בלבד, ואין שייך להזכירו כאן, כיון שאינו מצוה לישראל שום מצוה, ונקרא בן לפי שירדה הרבה לאמות שלא קבלוה מתחלה, ואף לא חזרו לזכות בה כמו שעשו ישראל, וזה שאמר הכתוב (ישעי' ס יט) 'הגוים הרב יחרבו', שני הרבנות, על שלא קבלו את התורה מתחילה, ועל שלא חזרו לזכות בה אחר כך כמו שעשו ישראל.

שם סיני מוכיח שהעניש את האומות

ולפי זה שפיר קאמר המדרש, על הפסוק שדיבר ה' עם משה במדבר סיני, הדיא הוא דכתיב 'משפטיך תהום רבה, דמדזהזכיר דוקא שם סיני כשצויה למנות את ישראל, יש להוכיח מכך שסיני הוא שם העצם, וחורב הוא שם התואר, ומזה ילפינן [לומדים] במאן דאמר שנקרא חורב משום

מקורות וצייונים

התורה שניתנה בהר, וכן הוא אומר (ויקרא כו ג-ד) 'אם בחקותי תלכו ונתתי גשמיכם בעתם'. הר גבוני, נקי כגבינה, נקיים מכל מום. הר חורב, שממנו נטלו סנהדרין רשות להרוג בחרב. ורבי שמואל בר נחמן אמר, משמש נטלו עובדי גלולים איפוסין שלהם, שנאמר 'הגוים חרב יחרבו', מחורב יחרבו. הר סיני, שממנו ירדה שנה לעובדי כוכבים.

אלא שאם ישראל לא קבלוה ברצון, אלא שאחר כך קימוה, עדין היו יכולים אף האמות לחזור ולזכות בה. ומאן דאמר שירדה שנאה, לפי שהם קבלוה ברצון, ומאן דאמר שירדה הרבה, מפני שלא חזרו לזכות בה ולקימה, כמו שעשו ישראל.

הזכרת סיני בציווי המנין מוכיחה שהוא שם העצם

ונחזי אנן, בשלמא בכל המקומות שהיה מצוה ישראל על איזו מצוה, נחא לומר שם סיני, שהרי במתן תורה, נזכר זה השם של סיני, למר בראית ליה ולמר בראית ליה, וכל המצות נאמרו בסיני, אבל בכאן

אלא שאם ישראל לא קבלוה ברצון, אלא שאחר כך קימוה מתוך אונס וכפיה, עדין היו יכולים אף האמות לחזור ולזכות בה, ואף שמתחילה לא הסכימו לקבלה, כיון שישראל עצמם לא רצו לקבלה מתחילה ברצונם הטוב. ונפרש מחלוקתם כך שמאן דאמר שירדה שנאה, הוא לפי שהם [ישראל] קבלוה ברצון, ואילו האומות לא רצו לקבלה, וזה גרם להם שנאה, ומאן דאמר שירדה הרבה, הוא מפני שלא חזרו לזכות בה ולקימה כמו שעשו ישראל, שאף שסרכו לקבלה בתחילה, עם כל זה חזרו וזכו בה וקימוה, ואם כן גם האומות היו יכולים לזכות בה, ומשום שלא עשו כך, נדונו לחורבה.

הזכרת סיני בציווי המנין מוכיחה שהוא שם

העצם

ונחזי אנן - ונראה אנחנו, בשלמא בכל המקומות שהיה מצוה הקב"ה את ישראל על איזו מצוה, נחא לומר שם שהיה זה בסיני, שהרי במתן תורה שאז נצטוו על המצוות, נזכר זה השם של סיני, למר בראית ליה ולמר בראית ליה - לכל אחד כפי פירושו, וכל המצות הלא נאמרו בסיני, ומובן למה הזכיר שהציווי היה בסיני, שהרי כך נקרא

י. אולם לא נענשו על כך, משום שלא היו יכולים עוד להחזיק בה אחר שקבלוה ישראל מרצון.

יא. ראה במדרש (שמו"ר ב ד): חמש שמוות יש לו, הר אלהים, הר בשן, הר גבוני, הר חורב, הר סיני. הר האלהים, ששם קבלו ישראל אלהותו של הקדוש ברוך הוא, הר בשן, שכל מה שאוכל אדם בשינוי, בזכות